

Natalia KAŁETA*

*Wydział Filozoficzny, Akademia Ignatianum w Krakowie

Ulepszanie człowieka — perspektywa filozoficzna

25 kwietnia 2018 roku na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Ulepszanie człowieka — perspektywa filozoficzna”. Organizatorami konferencji były Wydziały Filozoficzne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II oraz Akademii Ignatianum w Krakowie. Celem konferencji było spojrzenie z perspektywy filozoficznej na zagadnienie ulepszania człowieka oraz koncepcję transhumanizmu, które cieszą się sporym zainteresowaniem na zachodnich uniwersytetach. Uczestnikami konferencji byli przedstawiciele różnych ośrodków naukowych, m.in.: Akademii Ignatianum w Krakowie, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie¹, Akademii Teatralnej w Warszawie, Akademii Wojsk Lądowych we Wrocławiu, Collegium Bobolanum w Warszawie, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Wyższej Szkoły Europejskiej w Krakowie.

Konferencję otworzył referat dziekana Wydziału Filozoficznego UPJPII ks. dr. hab. Jarosława Jagielly zatytułowany *Filozofia wo-*

---

¹ 1 czerwca 2018 roku uczelnia zmieniła nazwę na Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza.

bec ułomności człowieka. Na początku wystąpienia podkreślona została perspektywa filozoficzna i jej ważność wobec problemu ulepszania człowieka. Zadając pytanie o przyczynę, dla której człowiek pragnie się ulepszać, prelegent zwrócił uwagę na fakt, iż człowiek doświadcza siebie jako istoty ułomnej, naznaczonej odczuciem braku i niedoskonałości. Zdaniem ks. Jagiełły pomiędzy człowiekiem a środowiskiem jego egzystencji występuje dysharmonia. Świat stanowi dla człowieka pole możliwości, ale jest również zagrożeniem. Kultura zaś, wpisana jest w konstytucję człowieka, który tworzy ją i nią żyje. Ułatwia mu ona panowanie nad instynktami będącymi wyposażeniem biologicznym człowieka. Egzystencja człowieka jest dla niego zadaniem, potrzebuje on zrozumienia samego siebie, aby móc przetrwać w świecie. Braki związane z ludzkim istnieniem są dla człowieka szansą, zaś działanie i właściwe kierowanie swoim życiem stanowią dopełnienie siebie. Zdaniem prelegenta zadaniem religii jest stanie na straży człowieczeństwa i lepszego odślaniania się tegoż człowieczeństwa.

Prezentacja prof. dr. hab. Jerzego Kopani i prof. dr. hab. Marii Nowackiej zatytułowana *Od unieśmiertelnienia człowieka do śmierci cywilizacji* została podzielona na trzy części. Pierwsza część dotyczyła odwiecznego pragnienia nieśmiertelności, która wyrażała się najpierw w mitologii, a następnie w religii. Religia, dająca nadzieję na życie wieczne i nieskończoność, ma pokonywać naturalny lęk człowieka przed śmiercią. Przełomowym etapem był wiek XVII oraz kartezjanizm, kiedy to nadzieje związane z pokonaniem ograniczeń ludzkiej egzystencji zaczęły być wiązane z rozwojem i możliwościami nauki. Druga część prezentacji dotyczyła teoretycznych możliwości związanych z ulepszaniem człowieka. Zwrócono uwagę na fakt, że zmiany zachodzące w społeczeństwie są coraz częściej wynikiem działań związanych z medykacją naszego życia. Poruszona została definicja zdrowia WHO, której treść kładzie nacisk na dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny sprzyjający tendencjom ulepszającym kondycję człowieka. Jako że większość dysfunkcji i chorób ma podłoże genetyczne, zauważono, iż konieczne staje się przeniesienie ingerencji mających na celu zapewnienie dobrostanu na poziom genetyki już

na etapie prenatalnym. Trzecia część prezentacji była odpowiedzią na pytanie o możliwość realizacji założeń dotyczących ulepszania człowieka. Została postawiona teza, iż w nauce nie ma ograniczeń i każde odkrycie, nawet takie, które z punktu widzenia etyki jest nieakceptowalne, może zostać zrealizowane. Jak podkreślono, nadzieja na polepszenie stanu zdrowia człowieka jest zawsze silniejsza niż obawy z nią związane.

W wystąpieniu dr hab. Teresy Grabińskiej zatytułowanym *Zadania eudajmonizmu personalistycznego wobec zagrożeń ideologii i praktyki transhumanizmu* sformułowane zostało wezwanie do stworzenia programu wobec ideologii i praktyki transhumanizmu. Projekt ten miałby wyjść naprzeciw potrzebie opracowania koncepcji osoby ludzkiej i etyki w odpowiedzi na ideologię transhumanistyczną, kształtowaną w humanistyce zachodniej. Zdaniem prelegentki etyka personalistyczna dostarcza precyzyjnych narzędzi konceptualnych do analizy rozumu i woli jako wyróżniających istotę ludzką, która miałaby zostać poddana transformacji technologicznej w przyszłości. Jako cel programu eudajmonizmu personalistycznego określono potrzebę tworzenia filozofii, która pozwoliłaby na śledzenie konsekwencji przemian technologicznych dla sposobu istnienia osoby ludzkiej. Prelegentka podkreśliła, iż w koncepcji transhumanizmu człowiek stopniowo się denaturalizuje oraz staje się coraz bardziej zintegrowany z nowymi technologiami. Sformułowane zostały dwa istotne pytania. Pierwsze natury ontologicznej – czym będzie jedność psychofizyczna post-człowieka? Drugie zaś natury etycznej – jakiego rodzaju dobro będzie celem działania transhumanistycznej wizji człowieka?

Kolejnym wystąpieniem był referat ks. dr. hab. Grzegorza Hołuba zatytułowany *Dlaczego człowiek a nie post-człowiek? Przeciwno radykalnemu ulepszaniu*. Przedstawieni zostali zwolennicy koncepcji transhumanizmu oraz zarysowana została wizja post-człowieka. Jako narzędzia dla osiągnięcia stanu ludzkości, nazywanego posthumanizmem, wyróżnione zostały genetyka, nanotechnologia oraz robotyka. Jak zaznaczał ks. Hołub, radykalne przekształcenie człowieka niesie zagrożenie dla wartości. Argumentem przeciwko ulepszaniu czło-

wieka jest fakt, iż nie możemy przewidzieć, kim będzie ta nowa istota. Zdaniem prelegenta projekt dotyczący post-człowieka jest jedynie konstruktem wyobraźni, który rywalizuje z tym, co realne, czyli z człowiekiem, jakiego znamy obecnie.

Drugą sesję konferencji rozpoczęło wystąpienie dr. Jarosława Kucharskiego zatytułowane *W stronę aksjologicznie neutralnego pojęcia human enhancement* oraz wystąpienie dr. Sebastiana Gałęckiego pt. *Ulepszanie czy przekraczanie natury? O różnicy pomiędzy enhancement a transhumanizmem*. Obie prezentacje dotyczyły rozróżnienia takich pojęć, jak ulepszanie i transhumanizm. Zwrócono uwagę, iż nie należy mylić ulepszania (*enhancement*) z pojęciem transhumanizmu. Przytoczony został podział wprowadzony przez Nicholasa Agara na *human human enhancement* jako ludzkie ulepszanie oraz *inhuman human enhancement* jako nieludzkie, radykalnie wychodzące poza kategorie antropologiczne i moralne. Zaznaczono również, iż transhumanizm jest nie tylko pewną ideologią, ale również koncepcją naukową, którą należy poddawać krytycznej analizie.

Następny referat pt. *Natura osoby ludzkiej a ulepszanie człowieka* wygłosił ks. prof. dr hab. Tadeusz Biesaga. Przedstawiona została koncepcja osoby ludzkiej w ujęciu personalistycznym, w której osoba rozumiana jest jako jaźń natury rozumnej, zaś jej ontyczno-aksjologiczna godność dana jest wraz z jej zaistnieniem. Źródłem godności osoby jest natura bytu ludzkiego, który istnieje i przejawia się na sposób osobowy. Zdaniem prelegenta neutralizacja aksjologiczna i normatywna natury osoby ludzkiej, umożliwia całkowitą technicyzację naszego ciała, czego wyrazem są propozycje ulepszania człowieka i ideologia związana z ruchem transhumanizmu. Zwrócono uwagę, iż w koncepcji transhumanizmu zauważalna jest idea technokratyzmu oraz tendencja uprzedmiotowienia i dyskryminacji człowieka.

Trzecią sesję konferencji otworzyło wystąpienie ks. mgr. Romana Sali pt. *Medycyna klasyczna wobec fenomenu ulepszania człowieka*. Ukazane zostały źródła deontologii medycznej oraz określony został terapeutyczny model medycyny. Przedstawiony został rys historyczny rozwoju nauki i medycyny oraz zmiany, które dokonały się na

przełomie XVII i XVIII wieku, kiedy to nastąpiło wzmocnienie prymatu człowieka nad naturą oraz wiary w możliwości nauki i techniki. Podkreślono znaczenie darwinowskiego ewolucjonizmu z jego nową wizją antropologiczną oraz ukazano cele i zadania medycyny w świetle koncepcji transhumanizmu. Jak podkreślił prelegent, odwołując się do refleksji bioetyka Leona R. Kassa, należy uznać ten nowy charakter medycyny za sprzeczny z klasyczną deontologią medyczną, której przyświeca jedynie cel terapeutyczny.

Następny referat zatytułowany *Ulepszanie człowieka przy użyciu nowych technologii – perspektywa filozoficzna* wygłosił bioetyk ks. dr hab. Tomasz Kraj. Na początku wystąpienia zostały określone obszary zastosowania metod ulepszania człowieka, a mianowicie: powiększenie zdolności poznawczych u dzieci, wzmocnienie sprawności fizycznej człowieka (ze szczególnym uwzględnieniem sportowców), walka ze starzeniem się organizmu oraz farmakologiczna stymulacja stanów psychicznych w celu osiągnięcia szczęścia u osób dorosłych. Prelegent zwrócił uwagę na zagrożenia związane z wprowadzaniem praktyk ulepszających człowieka, a wynikające m.in. z konieczności eksperymentowania na człowieku. Wyraził też obawę, iż ulepszając jedną cechę, można doprowadzić do atrofii innej cechy człowieka. Podniesiony został też problem braku holistycznego ujmowania istoty ludzkiej oraz nierespektowania tej sfery człowieka, która wymyka się metodologii nauk przyrodniczych.

Kolejną prezentację pt. *Dyskretna pochwała niedoskonałości* przedstawił ks. dr hab. Piotr Aszyk. Na wstępie zaznaczono, iż życie człowieka naznaczone jest niedoskonałością zarówno w jego wymiarze fizycznym, jak i kondycji psychicznej. Również świat, w którym egzystuje istota ludzka, nie jest doskonały. Niedoskonałość została przez prelegenta ukazana jako podstawa dążenia do osiągania doskonałości. Wprawdzie to pragnienie nigdy nie może zostać w pełni zaspokojone, ale stanowi swego rodzaju motywację ludzkich działań. Niedoskonałość człowieka została więc przedstawiona jako zaleta, albowiem stanowi początek drogi samodoskonalenia, stawiania czoła przeciwnościom. Jak zaznaczył ks. Aszyk, obecnie obserwuje-

my tendencję do walczenia z niedoskonałością za pomocą techniki, którą wzmacnia konsumpcjonizm oraz kult samorealizacji i kult samego siebie. Zaprezentowane zostały różne poglądy filozoficzne na ludzką niedoskonałość, m.in. arystotelesowskie rozumienie niedoskonałości jako nierozwiniętej jeszcze cnoty, pogląd św. Augustyna z Hippony mówiący o tym, iż człowiek sam nie może przydać sobie doskonałości, lecz tkwi w nim rys doskonałości Bożej, oraz pogląd Karla Jaspersa zakładający, że w każdym bycie tkwi swego rodzaju doskonałość.

Czwartą i ostatnią sesję konferencji otworzył referat zatytułowany „*Religia*” *ulepszania: Od ewantropii do nieśmiertelności*, który wygłosiła dr Anna Bugajska. Zdaniem prelegentki ruch transhumanistyczny, który nacechowany jest swego rodzaju współczesnym prometeizmem, nosi wiele cech charakterystycznych dla religii oraz wyraża metafizycznie podbudowane motywacje i inspiracje. Jednak transhumanizm, chociaż nierzadko posługuje się retoryką religijną, zdecydowanie forsuje naturalistyczną wizję człowieka i zdecydowanie stoi na pozycjach antyreligijnych.

Kolejny referat pt. *Jaki obraz świata zakłada transhumanizm? Uwagi metateoretyczne* wygłosił dr hab. Piotr Duchliński, kładąc szczególny nacisk na analizę metodologicznych założeń koncepcji transhumanizmu. Jego zdaniem koncepcję tę cechuje ontologia możliwości, które nie mają odzwierciedlenia w rzeczywistości. Takie np. pojęcia, jak post-świat czy post-człowiek nie mają ścisłej definicji (wymaganej w naukach przyrodniczych), ale mają charakter projektujący bądź metaforyczny. Transhumanizm jawi się jako koncepcja całkowicie materialistyczna, scjentystyczna, a niekiedy wręcz przypominająca *science fiction*. W podsumowaniu prelegent sformułował argumenty przeciwko koncepcji transhumanizmu. Zwrócił m.in. uwagę na wysoce spekulatywny, charakteryzujący się utopijnymi wyobrażeniami obraz świata leżący u podstaw tejże koncepcji oraz na antyrealizm i brak empirycznych podstaw, by sądzić, iż propozycje transhumanizmu zostaną urzeczywistnione.

Ostatni referat zatytułowany *Czy „posthumanizm” jest nowym projektem etycznym?* przedstawiła dr Adrianna Warmbier. Prelegentka skupiła się na biomedycznym wzmocnieniu moralności człowieka. Jej zdaniem zwolennicy idei ulepszania moralnego odwołują się do rozumienia moralności opartego na przesłankach utylitarystycznych (David Hume, Jeremy Bentham) w przeciwieństwie do moralności opartej na kategoriach praw i autonomii (Arystoteles, Immanuel Kant). Utylitarystyczne rozumienie moralności koncentruje się przede wszystkim na skutkach działania, pomijając holistyczne ujęcie podmiotu i procesu kształtowania się świadomości moralnej. Zdaniem dr Warmbier projekt biomedycznego wzmocnienia moralności nie bierze pod uwagę wolności człowieka i jego prawa do upadku, autonomiczności działania podmiotu oraz nie rozumie znaczenia stawania się moralnie dzielnym. W związku z tym wydaje się wątpliwe, by projekt biomedycznego wzmocnienia moralności mógł sprostać swym założeniom.

Zakończeniem konferencji była dyskusja panelowa prowadzona przez dr. hab. Piotra Duchlińskiego, w której udział wzięli: dr hab. Teresa Grabińska, prof. dr hab. Maria Nowacka, prof. dr hab. Jerzy Kopania, ks. prof. dr hab. Tadeusz Biesaga, ks. dr hab. Grzegorz Hołub oraz słuchacze. Podczas dyskusji podniesiony został problem neomarksizmu, postmodernizmu i technokratyzmu. Profesor dr hab. Jerzy Kopania postawił tezę, iż nauka rozwija się w sposób nie do końca przez nas kontrolowany, wobec czego dyskutanci wskazali na potrzebę nadania etycznych ram uprawiania nauki. Zauważono również, że chociaż transhumanizm można traktować jako przejściową modę, ideologię lub swego rodzaju narrację współczesności, ruch ten może mieć spore oddziaływanie społeczne i przez to stanowić potencjalne zagrożenie dla człowieka.